

BEŞİNCİ
BÖLÜM

ERKMEN'DE
İKTİSADİ
HAYAT

I. ERKMEN'DE BİTKİSEL ÜRETİM

Uzman Yusuf İLGAR

Erkmen kasabasında geçmiş dönemlerde tarım ve hayvancılıkla uğraşmıştır. XVI. Yüz yıl başlarında buğday, arpa, burçak yanı sıra bostan, kestane, ceviz ile muhtelif meyve üretilmektedir. Köyde ayrıca su değirmeni bulunmaktadır.

1528 yılı vergi kayıtlarından anlaşıldığına göre köyde kesin olmamakla birlikte yüzü geçkin nüfusu bulunmaktadır. Aynı yılda buğday, arpa, burçak, bostan, bağ-bahçe, koyun ve keçi, değirmen, ceviz ve kestane ağaçları ve sair mahsûlattan kaçarak vergi alındığı görülmektedir¹.

El-hınta Müd 4	Eş-şâ'ir Müd 2	Keyilçe Keyilçe 10	Burçak Keyilçe 5	Öşr-i bostan 49	Resm-i bağ ve bahçe 370	'Adet-i Ağnâm 120
Asiyâb-ı Bab 30	Eşcâr-ı Ceviz 80	Bâd-ı Hevâ 65	Eşcâr-ı Kestane 110	Resm-i zemîn Der-dest-i Nasuh 15	Resm-i Çift ve Bennâk ve Kara 444	

1962 yılında düzenlenen Afyon İlinde Açılan İkinci Halk Eğitimi Semineri'nde köy ile alakalı raporda: Meyvacılık dışında tarla tarla tarımının yapıldığı, ancak mahsul oranının çok düşük olduğu, ayrıca 2000 kadar kavun üretildiği belirtilmektedir. Eki len buğday ve arpanın çiftçiye yetmediği, vişne ve elma dışındaki meyva üretiminden bir kar elde edemedikleri, elma üretiminin de yavaş yavaş azaldığı köy halkınca söylenmiştir. Köyün kuruluşundan beri kestane ve fındık yetişmekte olup, hayvanlardan koruyamadıkları için ticari amaçlı kestane ve fındık üretimini bırakmışlardır².

Günümüzde ağırlıklı olarak meyve üretimi yapmakta olup, kasaba hakkı kendi ihtiyacı kadar sebze üretiminde bulunmaktadır.

1 Latif Daşdemir, *XVI. Asırda Karabîsar-ı Sabîb Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. XXIX, 30.
2 Süleyman Çalışkan, "Afyon İlinde Açılan İkinci Halk Eğitimi Semineri Erkmen Köyü Grubu Raporu", *Gençliğin Sesi* (Afyon), Sayı: 2391, 06.06.1963.

II. ERKMEN'DE TİCARİ HAYAT

İbrahim YÜKSEL*

Erkmen kasabasında halk geçmiş dönemlerde tarım ve hayvancılıkla uğraşmıştır. Kasabada 1960 yıllardan itibaren vişne ve sair ağaçlara aşı yapma bilgi ve becerisi geliştirilmiştir. Günümüzde pek çok aile fidan yetiştiriciliği yapmaktadır.

Kasabada hemen hemen her evden bir birkaç kişi ya devlet dairesinde, yahut şehirde muhtelif iş yerlerinde çalışmaktadır. Çalışan memur ve işçi sayısı 300'den fazladır. Memur ve işçi olarak çalışmanın yanı sıra ziraatla de meşgul olunur. Sebze olarak domates, biber, salatalık, kabak, fasulye, nohut, bakla yetiştirmenin yanı sıra meyve yetiştiriciliğinde vişne, kiraz ve elma üretimi kaliteli ve yüksek seviyededir. 2007 yılı itibariyle yıllık vişne üretimi bin, kiraz iki yüz, elma üç yüz tondur. Vişne mevsiminde meşrubat fabrikalarına vişneler pazarlanır. Meyveler kasabadaki soğuk hava deposunda saklanır.

Kasabada önceki yıllarda hayvancılık önemli bir yer tutarken günümüzde çeşitli etkenlerden dolayı büyük ölçüde azalmıştır.

ERKMEN'İ KALKINDIRAN KURULUŞ: KALKINMA KOOPERATİFİ

14 Temmuz 1963 tarihinde yapılan I. Vişne Bayramı'nda, dönemin Afyonkarahisar Valisi Şevket Güres'in Erkmenlilere hitaben yaptığı konuşmada, "*Vişneleriniz bayramı yapılacak kadar güzel ve kaliteli. Her yerde meyve yetişir ama vişne bunlardan değildir. Ama sizin toprağınız ve sizin emeğiniz bunu çok kolaylaştırmış ve bol vişne almanızı sağlamıştır. Fakat bunu daha da değerlendirmek lâzımdır. Yetiştirmede, sulamada, mahsul alma ve nihayet satışta birlik olup birlikte davranmanız lâzımdır. Bu takdirde vişneniz ve dolayısıyla geliriniz de artacaktır. Bu işin en kısa ve en emin yolu da kooperatif yoluna gitmektir.*" şeklindeki sözleri, köyde büyük heyecan uyandırmış ve o dönemde büyük çoğunluğunu Afyonkarahisar Çimento Fabrikası'nda çalışan işçilerin oluşturduğu 40 kişinin bir araya gelmesiyle 1964 yılında kuruluş çalışmalarına başlanan "Erkmen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi", 1965 yılında resmiyet kazanarak çalışmalarına başlamıştır.

Amacı "*Ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki istihsalini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak*" olarak belirlenen kooperatifin kurucuları Adem Çavdar, Şükrü Kaya, Haşım Kuş, Haşım Balık, Arif Memiş, Hasan Elmas, Ahmet Oruç, Hasan Bayram, Mustafa Kodal, Süleyman Erbay, Faruk Taş, Hüseyin Bayram, Mustafa Temel, Süleyman Çavdar, Hasan Kuş, İbrahim Balı, Ahmet Memiş, Kazım Taş,

* Gazeteci

Mustafa Balık, Mehmet Şimşek, **Ali Osman Çavdar**, Ramazan Zeybek, **Ali Demir**, Ahmet Satılmış, **İbrahim Bayram**, Ömer Çavdar, **Yunus Pınar**, Mehmet Çavdar, **Hasan Kodal**, Hidayet Kaya, **Arif Balık**, Ahmet Şahin, **Şevket Kurt**, Osman Şahin, **Eyüp Satılmış**, Ramazan Satılmış, **Mustafa Şahin**, Mahmut Tan, **Hüseyin Kuş**, Lütfü Memiş'tir.

Erkmen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, kuruluş çalışmalarını tamamladıktan sonra öncelikli olarak Erkmen-Afyonkarahisar arasındaki ulaşımı sağlamak amacıyla bir minibüs satın alarak seferlere başlatmıştır. Kooperatifin bu uygulaması sayesinde, şehir merkezi ile köy arasındaki ulaşım sorunu ortadan kalkmış, Erkmen'de ilkokul sonrası ortaokul, lise ve üniversite eğitimine devam eden öğrenci sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir. İlerleyen yıllarda bu okullardan mezun olanlar için kamu kuruluşlarında iş bulma olanağı doğmuştur. Bu uygulama, aynı zamanda, Erkmen'den şehre göç olayını da önlemiştir. Kooperatif, aynı dönemde köy içerisinde bir de bakkal dükkânı açarak, köy halkının gıda ve diğer ihtiyaç mallarını kolaylıkla ve daha ucuz fiyatla satın almalarını sağlamıştır.

Ana amacına uygun olarak da, hemen köyde yoğun biçimde üretilen vişne alım ve pazarlama işine giren Kalkınma Kooperatifi, üreticilerden aldığı vişneleri öncelikle başta İstanbul ve Ankara olmak üzere büyük şehirlerin hallerine sofralık olarak sevk etmeye başlamış, kooperatifin devreye girmesiyle üreticinin ürünü hak ettiği değeri bularak köye ve köylüye ciddi anlamda ekonomik girdi sağlanmıştır. İlerleyen yıllarda meyve suyu fabrikaları ve ihracatçı firmalarla bağlantı kuran kooperatif, komisyon karşılığı bu kuruluşlara vişne ve kiraz sevkiyatı yaparak, üreticinin alın terinin karşılığını bulduran kurum olmuştur. Vişne ve kiraz alımı konusunda sadece Erkmen'le sınırlı kalmayan kooperatif çevre köy ve kasabalardan da alım yapmakta ve Türkiye'nin en güçlü firmalarıyla yaklaşık 40 yıldır ticari faaliyetini sürdürmektedir.

Erkmen Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, üreticiye yönelik çalışmalarının yanı sıra 1968 yılından itibaren Hac seferleri düzenlemeye başlamış, gerek köyden ve gerekse çevreden yüzlerce hacı adayının Hac farızasını yerine getirmesini sağlamıştır. Kooperatif Hac seferlerini 10 yıl boyunca sürdürmüştür.

Üreticilerin, elma ve ayva gibi ürünlerinin depolama sorunlarının artması üzerine, ilk olarak 1970 yılında bugünkü vişne alım merkezinin bulunduğu alanda 100 tonluk bir soğuk hava deposu yaptıran Kalkınma Kooperatifi, önceleri üreticiden satın alarak depoladığı elma ve ayvaları, kendi olanaklarıyla pazarlarken, daha sonraları, alım ve pazarlama işinden çekilerek, üreticiye sadece depolama hizmeti vermiştir. 1993 yılında, kooperatif tarafından hazineden satın alınan bugünkü çevre yolu yakınlarındaki alana, kredi kullanılarak 1000 tonluk soğuk hava deposu yaptırılmıştır. Soğuk hava deposu, hizmetlerini günümüzde de sürdürmektedir.

Kadınların özellikle kış aylarında üretime katılmaları konusunu da ihmal etmeyen Kooperatif, 1980-1985 yılları arasında ev kadınlarına yönelik olarak halıcılık

kursları düzenlemiş, bu kurslardan geçen kadınların dokudukları halılar, yine kooperatif aracılığıyla pazarlanarak, köyün ekonomisine önemli katkılar sağlanmıştır.

Köyde ihtiyaç durumuna gelmesi üzerine Kooperatif tarafından bugünkü vişne alım merkezinin bulunduğu yere 1980 yılında bir hızar atölyesi kurulmuştur. Atölye halen masraf karşılığı kasaba halkına hizmet vermeye devam etmektedir.

186. Bin tonluk soğuk hava deposu temel atma töreni

Vişne ve kiraz üretiminin yanı sıra, aşılı fidan üretiminin de artması üzerine yine devreye giren Kalkınma Kooperatifi, 1995 yılından itibaren üreticilerden aldığı aşılı fidanları yurdun dört bir yanına pazarlamaya başlamış, 2006 yılından itibaren de üyelerini sertifikalı fidan üretimine yönlendirmiştir. Erkmen Tarımsal Kalkınma Kooperatifi halen bölgede sertifikalı fidan üretimi yapan tek kuruluş olma özelliğine de sahiptir.

Erkmen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, kuruluşundan bugüne kadar sürdürdüğü başarılı çalışmalarıyla Erkmen'in sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasında en önemli rolü üstlenmesinin yanı sıra, 40 yılı aşkın süre ile ayakta kalıp çalışmalarını sürdürebilen ender kooperatiflerden biridir. Erkmen Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin diğer kooperatiflere örnek gösterilen çalışmaları şiirlere bile konu olmuş, köyde düzenlenen "Kooperatifçilik Semineri" ile ilgili olarak şair Selami Keskin şu dizeleri yazmıştır;

*“Kooperatif seminerinde buluşma yeri oldu Erkmen,
Ortaklara, başkanlara tanışma yeri oldu Erkmen,
Organizasyon, muhasebe konuları işlendi,
Pazarlamada, meyve sebze yarışma yeri oldu Erkmen.”⁴*

Kurulduğu günden bu yana Erkmen Kalkınma Kooperatifi'nin böylesine başarılı ve örnek gösterilen hizmetlerine imza atan yönetim kurulu başkanları ise **Adem Çavdar**, Lütfü Memiş, **Hakkı Taş**, Mehmet Aladağ, **Mehmet Memiş**, Osman Balı, **Cafer Özdil**, Ali Koç, **Mehmet Arı**, Yılmaz Erşen'dir

Halen 345 ortağı bulunan Erkmen Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, köyde belediye örgütünün kurulmasını ardından, 2006 yılında yapılan genel kurulda isim değişikliğine giderek “Köyü” ibaresi kaldırılmış ve Erkmen Tarımsal Kalkınma Kooperatifi adını almıştır.

Kooperatif, bir tarımsal kalkınma kooperatifi niteliğinde olmasına karşılık, Erkmen'in sadece tarımsal yönden değil, eğitim, kültür ve ekonomik yönden kalkınması için bütün alanlarda öncülük etmiş, sadece üreticinin değil, her alanda Erkmen'in haklarının savunucusu olmuştur. Erkmen'de adeta bir “Halk Üniversitesi” gibi çalışan Kooperatif, yönetim kadrolarında yer alanları hayata hazırlamış, bu sayede pek çok Erkmenli, kooperatif yönetiminden ayrıldıktan sonra da kamu kesiminde üst görevlere gelmiştir. 1965 yılından bu yana tamamen demokratik ortamlarda yapılan seçimlerle yöneticilerini belirleyen kooperatif, köyde kalıcı bir seçme ve seçilme kültürü oluşturmuş, seçimlerin hiçbir kırınlığa yol açmadan sonuçlanması, başarının asıl nedeni olan birlik ve beraberliğin her genel kuruldan sonra daha da artarak sürdürülmesini sağlamıştır.

4 Şiirin tamamı için bk. s. 212

ALTINCI
BÖLÜM

ERKİMEN'DE
SAĞLIK VE SPOR

I. ERKMEN'DE SAĞLIK HİZMETLERİ

Uzman Yusuf İLGAR

Osmanlı döneminde köyde ne sağlık ocağı ne de doktor, hemşire vardı. Sağlık hizmetleri atadan görme tedavilerle yapılırken, önemli hastalıklarda şehirdeki Rum doktorlardan ücreti karşılığında yararlanılmıştır.

Vefat eden Böcekoğlu Hacı Mustafa ibn-i Mustafa'nın küçük oğlu Abdulkadir'in annesi Ali kızı Havva Hatun mahkemeye başvurarak şehirde Çavuşoğlu Mahallesi'nde oturan cerrah Rum Lazeros veledi Mihâil huzurunda oğlu Abdülkadir'in mesânesindeki taş, büyük ızdırap vermesinden dolayı doktorun o bölgeyi yarararak taşı çıkarıp tedavi etmesi için 15 ağustos 1877 tarihinde 1000 kuruşa anlaşmışlardır¹.

Köyde sağlık ocağı kurulmadan önce gezici sağlık memurları sağlık hizmetleri verirdi. Görevli memurlar muhtar odasına gelir, buradan hasta evleri gezilirdi. 1940-50'li yıllarda gerek burada, gerek diğer yerleşim yerlerinde bit, pire çok salgındı. Ki "pire itte, bit yiğitte bulunur" sözü bile darb-ı mesel halinde söylenmiştir. Köyde her evde sıtmalı bir hasta bulunurdu. Buna sebep köyün alt kısmında bulunan bataklık idi. 1943 yıllarında kanal açılarak sular bu kanala verildi. Köye gelen sağlık memurlarının verdikleri Kinin, Atabril gibi ilaçlarla sıtma tedavisi yapılırdı. Kasabada belediye oluştuktan sonra sağlık ocağı kuruldu. Yer olarak önce Paşa'nın Ali Bayram'ın odası sağlık ocağı olarak kullanıldı². Şelalenin karşı kısmında park karşısında bulunan iki katlı binanın alt katı belediye binası, üst katı da sağlık ocağı olarak kullanılmış idi. Sağlık Ocağı kayıtlarından anlaşıldığına göre, 09.12.1993 tarihinde Dr. Refik Yılmaz ilk hastasını muayene etmiştir. 2005'li yıllarda belediye karşısındaki binada hizmet verilmeğe başlandı. Günümüzde bir doktor, bir hemşire, bir ebe ve bir hizmetli memur ile hizmet vermektedir.

187. Erkmen Sağlık Ocağı

1 AŞS, nr. 605, s. 109/156.

2 Kaynak kişi: Mehmet Kaya.

II. ERKMEN'DE SPOR

İbrahim YÜKSEL*

Erkmen'de geçmiş yıllarda köy gençlerinin harman yerinde, köy meydanında ve düğünlerde yaptıkları spor dalı ata sporumuz güreştir. Futbolun, dünya ile birlikte ülkemizde de yaygınlaşmasıyla gençler arasında bu spor dalı ön plana çıkmış ve köy gençleri, harman yerine kale direkleri dikerek bir yandan kendi aralarında futbol oynarken, diğer yandan komşu köy ve kasaba takımları ile karşılaşmalar yapmaya başlamışlardır. Zaman zaman köyler arasında düzenlenen yarışmalara da katılan Erkmenli gençler, daha düzenli ve daha bilinçli olarak spor yapabilmek amacıyla 1980 yılında “**Erkmen Gençlik Spor Kulübü**”nü kurmuşlardır. Kulübün kurucu başkanı Hasan Koç'tur. Diğer kurucular ise Memduh Kuş, Mehmet Memiş, Hasan Memiş, Mehmet Erol, Metin Kuş, Mevlüt Kuş ve Şükrü Balıktır.

188. Erkmenspor'un ilk futbol takımı, 1974.

4 Nisan 1980 günlü Türkeli Gazetesi'nde kulüp tüzüğü'nün yayımlanmasıyla birlikte tüzel kişilik kazanan Erkmenspor Kulübü'nün amacı “*Gençlerin fizik, moral, ruhsal kabiliyet ve yeteneklerini ulusal amaçlara göre geliştirmek ve faydalı her türlü sporların yapılmasını sağlamak*” olarak belirlenmiştir. Kulübün renkleri olan bordo-yeşil köyün ekonomisinde büyük bir yere sahip olan vişneden alınmıştır. Vişne meyvesinin

* Gazeteci

rengi olan bordo ile yaprağının yeşili kulübün forma rengi olmuştur. Erkmenspor Kulübü, başlangıçta atletizm, basketbol, futbol, masa tenisi ve voleybol dallarında faaliyet gösterirken¹, ilerleyen dönemlerde hentbol ve halk oyunları dallarında da ekipler kurarak çeşitli yarışmalara katılmıştır. Kulübün katıldığı spor branşları arasına son yıllarda taek-won do da eklenmiştir. Kulüp, 1 Haziran 1986 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul toplantısıyla kısa adı ASKF olan Afyon Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu'na katılma kararı almıştır.

Erkmen'de Belediye örgütünün kurulmasının ardından, kulübün belediye olanaklarından yararlanabilmesi amacıyla "Erkmen Gençlik Spor Kulübü" olan adı, 24 Temmuz 1994 tarihinde yapılan genel kurul toplantısında "**Erkmen Belediye Spor Kulübü Derneği**" olarak değiştirilerek belediye bünyesine alınmıştır. Son olarak 20 Ağustos 2006 tarihinde yapılan genel kurulda da kulübün adı "**Afyonkarahisar Erkmen Belediye Spor Kulübü Derneği**" olarak değiştirilmiştir. Kulüp, günümüzde de bu adla çalışmalarını sürdürmektedir.

1980 yılının nisan ayında tüzel kişilik kazanan Erkmen Gençlik Spor Kulübü, ilk genel kurulunu 8 Haziran 1980 tarihinde yapmış ve kulüp başkanlığına Fahrettin Kurt getirilmiştir. Daha sonra Mehmet Memiş (1982-1984), Hüseyin Memiş (1984-1987), Memduh Kuş (1987-1990), Fahrettin Kurt (1990-1992), Ali Elmas (1992-1994), Mehmet Erol (1994-2004) kulüp başkanı olarak görev yapmışlardır. 4 Haziran 2004 tarihinde yapılan genel kurulda kulüp başkanlığına seçilen Yılmaz Erşen, halen başkanlık görevini sürdürmektedir.

Kulübün kuruluşundan bugüne kadar görev alan yönetim kurulu üyeleri şunlardır:

1. Genel Kurul (08 Haziran 1980): Fahrettin Kurt, Abdullah Koç, Osman Elmas, Osman Balı, Cemali Aslantaş

2. Genel Kurul (24 Temmuz 1982): Mehmet Memiş, Mehmet Erol, Ali Elmas, Şakir Erol, Metin Kuş.

3. Genel Kurul (05 Ağustos 1984): Hüseyin Memiş, Ömer Adsız, Enes Elmas, Ali Elmas, Şakir Erol.

4. Genel Kurul (20 Haziran 1985): Hüseyin Memiş, Memduh Kuş, Mehmet Memiş, Fahrettin Kurt, Ali Elmas.

189. Erkmenspor Müzesi

1 SAĞIŞ Abdullah, "Afyon'da Sportif Çalışmalar", *Beldemiz Afyon Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 1985, Sayı 3, s. 32.

5. Genel Kurul (17 Nisan 1987): Memduh Kuş, Mehmet Erol, Hasan Koç, Ziya Arı, Harun Çavdar.

6. Genel Kurul (26 Haziran 1988): Memduh Kuş, Fahrettin Kurt, Hasan Koç, Metin Kuş, Şükrü Balık.

7. Genel Kurul (21 Nisan 1990): Fahrettin Kurt, Ali Elmas, Şakir Erol, Enes Elmas, Metin Kuş.

8. Genel Kurul (02 Ağustos 1992): Ali Elmas, Şükrü Erol, Metin Kuş, Şakir Erol, Ziya Arı.

9. Genel Kurul (24 Haziran 1994): Mehmet Erol, Tahsin Kuş, Ali Elmas, Nurettin Bayram, İbrahim Elmas.

10. Genel Kurul (13 Kasım 1996): Mehmet Erol, Tahsin Kuş, Ali Aslantaş, Şakir Erol, Hüseyin Oruç.

11. Genel Kurul (03 Mart 2001): Mehmet Erol, Ali Aslantaş, Yılmaz Erşen, Hüseyin Oruç, Fahrettin Kurt.

12. Genel Kurul (04 Haziran 2004): Yılmaz Erşen, Bekir Bayram, Ali Kuş, İbrahim Elmas, Cemal Memiş.

13. Genel Kurul (02 Ağustos 2005): Yılmaz Erşen, İbrahim Elmas, Bekir Bayram, Cemal Memiş, Harun Memiş.

14. Genel Kurul (01.09.2006): Yılmaz Erşen, Osman Bayram, Bekir Bayram, Sedat Erol, Nail Arı.

Erkmen Spor Kulübü, kuruluşunu tamamladıktan sonra, ilk resmi maçını, 1980 yılında Zafer Haftası kutlamaları çerçevesinde düzenlenen Zafer Kupası Futbol Turnuvası'nda Şeker Gençlik ile oynamıştır. Bu karşılaşmada rakibine 6-0 yenilen Erkmen Spor elenirken, Şeker Gençlik ileriki turlarda karşılaştığı rakiplerini de yenerrek kupayı kazanmıştır.

1980-1981 sezonunda Afyonkarahisar II. Amatör Futbol Ligi Kırmızı Grup'ta mücadele eden Erkmen Spor, lig sonunda 11 puanla 5. olmuştur. Aynı sezonda Gençler Futbol Ligi Mavi Grupta mücadele eden Erkmen Spor Genç Takımı, Çavuşbaşı İdman Yurdu'nun ardından ligi ikinci sırada bitirirken, voleybol takımı da Afyonkarahisar Voleybol Ligi'nde de centilmence bir mücadele sergilemiştir.

1982-1983 sezonunda Afyonkarahisar II. Amatör Futbol Ligi B Grubu'nda mücadele eden ve Salar Gençlik ile birlikte ligi aynı puanla ilk iki sırada bitiren Erkmen Spor, lig statüsü gereğince I. amatör lige yükselecek takımın belirlenmesi amacıyla yapılan baraj maçlarından ilkinde 0-0 berabere kaldığı rakibine ikinci maçta 1-0 yenilerek I. Amatör Lig'e yükselme şansını son anda kaybetmiştir.²

2 "Salar Gençlik 1. Amatör Ligde", *Kocatepe Gazetesi*, 14 Haziran 1983, Sayı 5491, s. 4.

190. Erkmenspor Futbol Takımı

Erkmenspor'un en başarılı dönemi 1985-1986 sezonu olmuştur. Bu sezonda Afyonkarahisar Basketbol Ligi Şampiyonu olan Erkmenspor, sadece şampiyon olmakla kalmamış, ayrıca **“Afyonkarahisar ilini Kulüplerarası Anadolu Basketbol Şampiyonası'nda temsil etme hakkını kazanan ilk köy takımı”** unvanını kazanmıştır. 9 takımın mücadele ettiği lige tek köy takımı olarak katılan Erkmenspor kulübü, oynadığı 16 maçtan 13'ünü kazanıp, 3'ünü kaybederken Afyonkarahisar şehir merkezinden 8 takımı geride bırakarak 29 puanla ligi şampiyon olarak tamamlamış ve 1986 yılının mart ayında Isparta'da yapılan Kulüplerarası Anadolu Basketbol Şampiyonası grup karşılaşmalarında Afyonkarahisar'ı temsil etmiştir. Özer Çelik'in çalıştırdığı Erkmenspor Kulübü, Isparta'da 8 ilden gelen takımlar arasında ikinci olarak başarısını tekrarlamıştır. Erkmenspor Kulübü'nü bu başarıya taşıyan oyuncular ise şunlardır: İbrahim (Kaptan), İbrahim Saraçoğlu, Mustafa, Nuri, Özer, Ali, Salih, Ceyhan, Hüseyin, Nail.³

Aynı sezonda Büyük Erkekler Hentbol Ligi'nin A Grubu'nda birinciliği elde eden Erkmenspor, B grubunun birincisi Afyonspor ile yaptığı şampiyonluk maçında Afyonspor'un sahadan çekilmesi üzerine Afyonkarahisar Hentbol Ligi şampiyonluğunu kazanmıştır.⁴ Erkmenspor, 1985-1986 sezonunda Afyonkarahisar ilinde ilk kez düzenlenen Yıldız Bayanlar Voleybol Ligi'ne de katılmış ve Erkmensporlu bayan voleybolcular bu ligin ilk şampiyonu olma unvanını kazanmıştır.⁵ Erkmenspor futbol takımı da diğer dallarda olduğu gibi II. Amatör Küme B grubunda başarılı bir mü-

3 “Kulüplerarası Anadolu Basketbol Şampiyonası'nda Afyon'u İlk Kez Bir Köy Takımı Temsil Etti”, *Beldemiz Afyon Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart 1986, Sayı 5, s.32.

4 “Hentbolde Erkmenspor Şampiyon”, *Türkeli Gazetesi*, 17 Nisan 1986, Sayı 7803, s. 4.

5 “Yıldız Bayanlar Voleybol Ligi”, *Türkeli Gazetesi*, 11 Nisan 1986, Sayı 7798, s. 4.

cadele sergilemiş ve grubunu Şuhut Hisarspor ile aynı puanı toplayarak ilk iki sırada bitirmiştir. Grup birincisinin belirlenmesi amacıyla yapılan baraj maçlarının ilki 1-1, ikincisi ise 2-2 beraberlikle sonuçlanınca seri penaltı atışlarına geçilmiş ve penaltı atışlarının 7-6 kaybeden Erkmenspor, grup birinciliğini ve dolayısıyla I. Amatör Lig'e yükselme şansını da rakibi Şuhut Hisar Spor'a kaptırmıştır.⁶ Erkmenspor, 1985-1986 sezonunda büyük erkekler voleybol ligi ile Genç Erkekler Basketbol ligini de üçüncü sırada bitirmiştir.

191. Erkmenspor Voleybol Takımı

Erkmenspor, yıllardır kovaladığı ancak iki kez son anda kaçırdığı I. Amatör kümeye yükselme şansını 1986-1987 sezonunda yakalamıştır. Bu sezonda Afyonkarahisar I. Amatör Küme maçlarının iki grupta oynatılması kararlaştırılınca, bir önceki sezonda II. kümedeki 3 grupta ilk 4 sırayı alan 12 takım I. kümeye yükseltilmiş ve ligde Şuhut Hisarspor'un ardından ikinci olan Erkmenspor, I. Amatör Futbol Ligi A Grubu'nda yer almıştır.⁷

1987-1988 sezonunda Afyonkarahisar I. Amatör Futbol Ligi A Grubu'nda mücadele eden Erkmenspor, I. Lig'deki ilk sezonunda 11 takım arasında 17 puan toplayarak 8. olurken, 22 hafta süren 1988-1989 sezonunda yaşlı futbolculardan oluşan

6 "Şuhut Hisarspor Şampiyon Oldu", *Türkeli Gazetesi*, 8 Temmuz 1986, Sayı 7870, s. 4.

7 "Afyon 1. Amatör Kümede Gruplandırma Yapıldı", *Türkeli Gazetesi*, 18 Temmuz 1986, Sayı 7879, s. 4.

kadrosu ile 73 gol yiyerek grubunun en çok gol yiyen takımı olmuştur.⁸ 1989-1990 sezonunda I. Amatör Lig A grubu'nda yer alan Erkmenspor, maddi olanaksızlıklar yüzünden sezon başında ligden çekilince⁹, II. Amatör Futbol Ligi'ne düşmüştür.¹⁰

192. Erkmenspor Futbol Takımı

Arka arkaya üç sezon II. Amatör Futbol Ligi'nde mücadele eden Erkmenspor, 1993-1994 sezonunda II. Lig C Grubu'nu 12 maçta 27 puan toplayarak şampiyonlukla noktalamış ve tekrar I. Amatör Futbol Ligi'ne yükselmiştir.¹¹ 7 grupta toplam 42 takımın mücadele ettiği sezonda, Erkmenspor, attığı 44 golle Salar Belediyespor'un ardından ligin en çok gol atan ikinci takımı unvanını da kazanmıştır.¹² 1994-1995 sezonunda I. Amatör Lig C Grubu'nda Erkmenspor adıyla mücadele eden kulüp, bir önceki sezonda gösterdiği başarıyı tekrar edememiş ve 16 maçta 8 puan toplayarak tekrar II. Amatör Futbol Ligi'ne düşmüştür. Erkmenspor, bu sezonda 16 maçta 80 gol yiyerek, 44 takımın mücadele ettiği I. Amatör Lig'in en çok gol yiyen takımı olmuştur.¹³ 2006-2007 sezonuna kadar II. Amatör Futbol Ligi'nde mücadele eden Erkmenspor, bu sezonda arka arkaya iki lig maçına çıkmayınca, liglerden diskalifiye edilmiştir.

2004-2005 sezonunda Afyonkarahisar Büyükler Voleybol Ligi'nde başarılı bir sezon geçiren Erkmenspor, iki grup halinde oynanan lig maçlarında grubunda ilk üçe girerek şampiyonun belirleneceği baraj maçlarına yükselmiş, 6 ekibin katıldığı baraj karşılaşmalarında oynadığı 5 maçın tümünü de kazanarak şampiyon

8 "1. Amatör Kümenin Hemen Ardından", *Türkelî Gazetesi*, 1 Şubat 1989, Sayı 8660, s. 4.

9 "Erkmenspor Futbol Liginden Çekildi", *Zafer Gazetesi*, 2 Eylül 1989, Sayı 66, s. 4.

10 "1. Amatör Kümenin Yeni Takımları Belli Oldu", *Zafer Gazetesi*, 7 Temmuz 1990, Sayı 323.

11 "2. Amatör Kümede Perde Kapandı", *Zafer Gazetesi*, 21 Haziran 1994, Sayı 529, s. 4.

12 "2. Amatör Kümenin Ardından" *Zafer Gazetesi*, 24 Haziran 1994, Sayı 1532, s. 4.

13 "Son Haftada Gol Yağmuru", *Zafer Gazetesi*, 15 Mart 1995, Sayı 1756, s. 4.

olmuştur. Bu sonuçla, Türkiye III. Voleybol Ligi'ne katılma hakkını da elde eden Erkmen Belediyespor,¹⁴ gerekli koşulları yerine getiremediği için III. lige katılamamıştır.

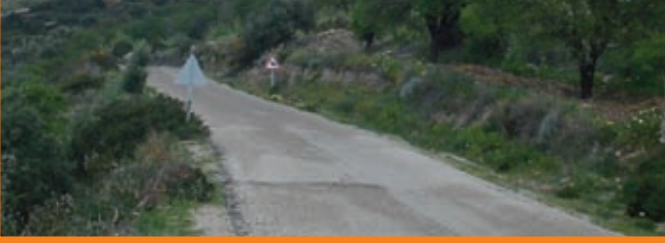
2005 yılında Burdur'da yapılan Kulüplerarası Halk Oyunları Grup yarışmalarında Afyonkarahisar'ı temsil eden Erkmen Belediyespor Kulübü Halk Oyunları Ekibi, gençler stilize dalda ikinci, yıldızlar artistik dalda üçüncü, gençler artistik dalda da ikinci olurken; 15-16 Nisan 2006 tarihleri arasında Eskişehir'de yapılan Kulüplerarası Halk Oyunları Grup yarışmalarında de gençler stilize dalda 86.30 puanla üçüncülüğü elde etmiştir.¹⁵

Erkmen Belediyespor'da 2004 yılından itibaren antrenör Nail Arı'nın yönetiminde başlatılan taekwondo çalışmaları, meyvelerini 2006 yılından itibaren vermeye başlamış ve Erkmensporlu minik taekwondoculardan 24 kiloda Serkan Tuna, 27 Kiloda Samet Tuna, 30 kiloda Mehmet Boztaş, 33 kiloda Muhammed Arı, 37 kiloda Muhammed Çavdar, 40 kiloda Ahmet Çavdar, 2006 yılında yapılan Afyonkarahisar Teşvik Yarışmaları'nda kilolarında birincilik kazanmışlardır. Aynı yarışmalarda 27 kiloda Ferhat Taş ikinci, 37 kiloda Yaşar Arı üçüncü olmuşlardır. Öte yandan Denizli ve Isparta'da 2006 yılında, Kocaeli, Bursa, Muğla ve Manisa'da 2007 yılında, Eskişehir'de de 2008 yılı Şubat ayında yapılan İllerarası Kulüpler Taekwondo Lig müsabakalarında Erkmensporlu taekwondoculardan 27 kiloda Samet Tuna dört birincilik; 30 kiloda Mehmet Boztaş 3 birincilik, 1 ikincilik, 3 üçüncülük; 36 kiloda İbrahim Özdil 2 ikincilik, 1 üçüncülük; 40 kiloda Mustafa Çavdar 1 birincilik, 2 ikincilik, 2 üçüncülük; 40 kiloda Ahmet Çavdar 1 ikincilik, 2 üçüncülük; 30 kiloda Mustafa Şimşek 1 üçüncülük; 41 kiloda Muhammed Arı 1 birincilik; +57 kiloda Yunus Pınar 1 ikincilik; 33 kiloda Ferhat taş 1 üçüncülük elde etmişlerdir.

Erkmen Belediyespor Kulübü, 2007-2008 sezonunda büyük erkekler Afyonkarahisar voleybol il birinciliğini kazanarak Manisa'da yapılan Türkiye Voleybol 3. Ligi'ne yükselme maçlarına katılmış ve grubunda üçüncülüğü elde ederek başarılarına bir yenisini daha eklemiştir.

14 "Filenin Kralı Erkmen Belediyespor", *Türkeli Gazetesi*, 4 Haziran 2005, Sayı 13589, s. 9.

15 "15-16 Nisan 2006 Eskişehir Halk Oyunları Grup Yarışması", www.thof.gov.tr/haberler/haber03.htm

YEDİNCİ BÖLÜM

ERKMEN'DE ULAŞIM, HABERLEŞME VE ÇEŞİTLİ SOSYAL OLAYLAR

Uzman Yusuf İLGAR

I. KASABADA ULAŞIM

Şehre 6,7 km. uzaklıkta olan Erkmen kasabası belediyesine ait münibüs ve otobüslerle ulaşım sağlanmaktadır. Ulaşım hususunda hiçbir sıkıntı yoktur. Kasabanın cadde sokakları ulaşım için elverişlidir. Şehre ulaşımında iki ana yolu bulunmaktadır. Komşu olan Çakırköy köyüne de stabilize yol ile ulaşım sağlanmaktadır.

II. KASABADA HABERLEŞME

Kasabada olan postanede bir görevlisi mevcuttur. Türk Telekom'a bağlı olarak 200 adet telefon abonesi vardır. Belediye binasında olan amfi vasıtasıyla kasabaya ilan ve reklamlar yapılmaktadır.

II. ÇEŞİTLİ SOSYAL OLAYLAR

A. Alacak Talebi

Erkmen köyünden olup vefat eden Kuşoğlu Abdullah'ın oğlu Ömer'in oğlu Hasan'ın hanımı Hacı Eyüp kızı Nazike mahkemeye başvurarak, kendisi ve çocukları Ummahan, Ahmet, Ömer ve Hüseyin'in Hasan'ın varisi olduklarını beyan ederek, şehirden Hacı Alioğlu Mahallesi'nden Ahmet oğlu Ali adlı kişiden kocasının 40 kuruş alacak hakkı olduğunu beyan ederek, bu paranın alınarak kendilerine teslim edilmesini talep etmiştir. Mahkemede Erkmen köyünden Emiroğlu Hüseyi'nin oğlu Osman, Receptoğlu Ali'nin olu İsmail, İmam Mustafa, ve Muhtar Haliloğlu Halil'in oğlu Hasan'ın şahadetleriyle Hasan'ın mirasçısı olduğu mahkemece teyit edilerek alacak hakkının Ali'den alınarak adı geçen kişilere verilmesi 6 Aralık 1908 tarihinde karar kılınmıştır¹.

B. Bir Çocuğun Yanması

Erkmen köyünden Tataroğlu Ali adlı kişinin damadı Osman bin Ahmet'in iki yaşındaki oğlu annesiyle ateş kenarında otururken çocuğun kazaen elbisesi ateş almış ve dizlerinden yanarak vefat etmiş, 14 Mart 1762 tarihli mahkeme kaydında kayıt altına alınmıştır².

C. Darp Etme

Erkmen köyünden Eyüpoğlu Sarı Ahmet'in oğlu nâm şâki kendi halinde olmayıp Bekir adlı kişiye harp âlatı ile darp ederken köy halkı kurtarmıştır. Bu husus Temmuz 1767 tarihli mahkeme kaydı ile belirtilmektedir³.

1 AŞS, nr. 640, s. 15/20.

2 AŞS, nr. 549, vr. 6b/13.

3 AŞS, nr. 551, vr. 7a/18.

Ç. Mihir Alacağı

Muslı adlı kişi hanımı Fâtıma'yı boşamış, ancak hanımı mahkemeye başvurarak eski kocasından kendisine vermediği mihrinden 1000 dirhem gümüşün alıverilmesi için 24 Şubat 1690 tarihinde mahkemeden talep etmiştir⁴.

D. Nafaka Talebi

Memişoğlu Osman kızı Emine Hatun kardeşi Halil'le birlikte mahkemeye başvurarak, kocası olan Bayramoğlu Ahmeti'nin İstanbul'da asker olduğu, çocukları olan Osman, Hasan, Keziban ve Şerife ile kendisi için 14 Haziran 1877 tarihinde nafaka talebinde bulunmuştur⁵.

E. Vasi Tayinleri

Erkmen köyünden olan satılmış adlı kişinin vefatı üzerine küçük iki kızı için kardeşi Recep, 23 Ağustos 1668 tarihinde vasi tayin edilmiştir⁶.

Erkmen köyünden Kurt Musa oğlu sülalesinden Osman'ın oğlu Ahmet'in vefat etmesiyle kızı Dudu'nun reşit yaşına gelmemesinden dolayı Eytam Müdürlüğü babasından kalan mirasına el koymuş, mahkeme tarafından da annesi İbrahim kızı Hacer hanım vasi olarak 18 Mayıs 1919 tarihinde görevlendirilmiştir⁷.

Erkmen köyünden vefat eden Bacak oğlu Nuri bin Ali'nin oğlu Aini'nin yaşının küçük olmasından dolayı annesi İbrahim kızı Kezban hanım 3 Kasım 1923 tarihinde vasi olarak tayin olmuştur⁸.

Erkmen köyünden vefat eden Kara Veli oğlu Ali bin Hüseyin bin İbrahim'in oğullar Ramazan ve Hasan'ın yaşının küçük olmasından dolayı annesi Hüseyin kızı Ayşe 3 Kasım 1923 tarihinde vasi olarak tayin olmuştur⁹.

F. Vekalet Verme

Erkmen köyünden Emiroğlu Ali kızı Hanife, mahkemeye başvurarak, kocası Kadiroğlu İsmail oğlu Hasan'nın seferberlik sırasında silah altına alındığını beyan ederek köyden Haliloğlu Hacı İbiş ile Karagözoğlu Ali'nin oğlu İsmail'in şahadetiyle dava Vekili Koç-zâde Abdullah Efendiye mahkemede kendisini temsil etmek üzere 21 Mart 1917 tarihinde vekalet vermiştir¹⁰.

4 AŞS, nr. 521, vr. 43b/220.

5 AŞS, nr. 605, s. 84/130.

6 AŞS, nr. 510, vr. 29a/188.

7 AŞS, nr. 652, nr. 1146, 1147.

8 AŞS, nr. 601, s. 237/506.

9 AŞS, nr. 601, s. 236/504.

10 AŞS, nr. 650, s. 123/57.

SEKİZİNCİ
BÖLÜM

ERKMEN'DEN
ANILAR

I. ERKMEN'DE BİR BAŞBAKAN SUAT HAYRİ ÜRGÜPLÜ

İbrahim YÜKSEL*

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Erkmen'i ziyaret eden ilk ve tek Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'dür¹. İnönü koalisyon hükümetinin düşmesinin ardından ülkeyi 10 Ekim 1965 tarihinde yapılacak genel seçimlere götürmek üzere, tarafsız bir başbakan olarak 29. Cumhuriyet Hükümeti'ni kuran Ürgüplü, 1 Haziran 1965 tarihinde Afyonkarahisar'a gelmiş, ve bu gezisi sırasında Erkmen'i de ziyaret etmiştir.

Dönemin Erkmen köyü Muhtarı Haşim Kuş, 1965 yılı mayıs ayının sonlarına doğru tarlasında çift sürerken, Vali İhsan Aras'ın şoförü Kel Ahmet Valilik makam aracı ile tarlaya gelerek, kendisini Vali'nin çağırıldığını ve hemen gitmeleri gerektiğini söyler. Muhtar, işinin olduğunu, üstelik tarla kıyafetleriyle Vali'nin huzuruna çıkmasının uygun olmayacağını söylese de Kel Ahmet, ısrarla muhtarı makam aracına alıp Valiliğe götürür. Vali, ildeki diğer daire müdürleriyle toplantı halindedir ve Muhtar toplantı odasına alınır. Muhtar'ın toplantıya çağırılma nedeni Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'nün Afyonkarahisar'a yapacağı ziyarettir. Başbakan'ın Afyonkarahisar'daki gezi programı hazırlanırken, bir de köy ziyaret etmek istediği belirtilmiş, bu köyün hangi köy olacağı konusu gündeme geldiğinde toplantıda bulunanlar, hem köyün temiz ve tertipli oluşunu, hem de daha önce yaptığı vişne bayramları ile konukseverlik ve organizasyon konusunda iyi bir sınav veren Erkmen üzerinde fikir birliği yapmışlardır. Muhtar'ın toplantıya çağırılma nedeni de budur. Vali Aras Paşa Muhtara, Başbakan'ı köy olarak ağırlayıp ağırlayamayacaklarını sorar, muhtar da bundan şeref duyacaklarını söyler. Dolayısıyla Erkmen Başbakan'ın gezi programına alınır, muhtar da toplantı çıkışında Erkmen'e uğramadan doğruca Sandıklı'ya giderek, bir saz takımı tutar, yöresel efe kıyafetleri kiralar.

193. S. Hayri Ürgüplü

* Gazeteci

1 1903 yılında Şam'da doğdu. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra İstanbul Ticaret mahkemesinde yargıç olarak görev yaparken kayseri milletvekilliğine seçildi (1939-1946). İkinci Saraçoğlu Hükümeti'nde Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na getirildi (1943-1946). 1950 seçimlerinde yeniden Kayseri milletvekili seçildi. 1952 yılında milletvekilliğinden ayrılarak çeşitli ülkelerde büyükelçiliklerde bulundu. 1961'de Kayseri'den bağımsız senatör seçildi, senato başkanı oldu (1961-1963). 10. İnönü koalisyon hükümetinin düşmesi üzerine bağımsız başbakan olarak AP, CKMP, YTP destekli bir ortaklık hükümeti kurdu (20 Şubat 1965-27 Ekim 1965). 10 Ekim'de yapılan seçimlerin ardından AP'nin tek başına iktidara gelmesinin ardından Cumhurbaşkanı tarafından kontenjan senatörlüğüne atandı (1966-1972). 1981 yılında İstanbul'da öldü. (*Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 19. Cilt, İstanbul 1986, s. 12037-12038).

1 Haziran 1965 günü saat 12.45 sıralarında Afyonkarahisar'a gelen Başbakan Ürgüplü, 14.00-15.00 saatleri arasında Valilik toplantı salonunda il yöneticilerinden brifing almış, daha sonra da Belediye Salonu'nda halka hitap etmiştir.² Toplantıların ardından Erkmen'e gelen Başbakan, Dört Yol Mevki'i'nde köylüler tarafından ağaç dallarından yapılan ve bayraklarla süslenen bir takım altında kurban kesilerek karşılanmıştır. Başbakan Ürgüplü, köylülerden kurbanı kesmemelerini istemiş, ancak muhtar: "*Sayın Başbakanım! Köyümüze tarihinde ilk kez bir başbakan geliyor. Bulsaydık koyun değil deve keserdik*" diyerek, kurbanı kestirmiştir. Önde saz takımı ve efe kıyafetleriyle oynayan köy gençleri olduğu halde, vatandaşlarla birlikte köye giren Başbakan Ürgüplü, muhtarlık tarafından yaptırılan hamamın açılış törenine katılmış ve burada köylülere hitaben yaptığı konuşmada, Erkmen'den övgü ile söz ederek:

"Bütün köylerimiz Erkmen gibi olsa, Avrupa'yı dize getiririz" demiştir.

Köyü gezip, okulu gören ve kendisi için hazırlanan yemeğe de katılan Ürgüplü, gördüğü konukseverlikten dolayı muhtara teşekkür ederek Erkmen'den ayrılmıştır.³

Afyonkarahisar'ın yerel gazetelerinden *Türkelide*, Başbakan'ın Afyonkarahisar ziyareti ile ilgili olarak yayınlanan başmakalede gezinin Erkmen bölümüyle ilgili olarak övgü dolu şu satırlara yer verilmiştir:

*"... Bu toplantıyı tamamlayan Erkmen Köyü oldu. Ağaç dallarından yapılmış ve bayraklarla süslenmiş bir tak, köyün girişinde gelenleri karşılıyordu. Mahalli köy bandosu, efeler, yolların düzgünlüğü, halkın içten gelen sevgi tezahürleri, evlerin temizliği, köyün çalışkanlığı, okul, kooperatif, umumi helâ ve nihayet yeni yapılan hamam köy kalkınmasının sembolleşmiş manzarası olarak gözlemlere çarptıyordu."*⁴

Geceyi Afyonkarahisar'da geçirdikten sonra 2 Haziran 1965 günü Keçiözü'ne gitmek üzere Afyonkarahisar'dan ayrılan Başbakan Ürgüplü, Afyonkarahisar'daki çalışmalarından ve gördüğü yakın ilgi ve sevgiden çok memnun kaldığını, Vali İhsan Aras'a bildirmiştir.⁵

7. Cumhuriyet Hükümeti'nin Başbakanı İsmet Paşa (İnönü)⁶'de 4 Şubat 1933'de Isparta'dan Afyonkarahisar'a gelirken, Erkmenliler tarafından köy girişinde (Bu-

2 "Başbakanımız Sayın Suat Hayri Ürgüplü Şehrimizi Ziyaret Etiler" *Çevre Mecmuası*, 7 Haziran 1965, Sayı 15, s. 5.

3 Kaynak Kişi: KUŞ Haşim.

4 "Vali İmtihan Verdi", *Türkelî Gazetesi*, 4 Haziran 1965, Sayı 1400, s 1-2.

5 "Başbakanımız Gitti" *Türkelî Gazetesi*, 2 Haziran 1965, Sayı 1398, s 1.

6 1884'de Malatya'da doğdu. 1903 yılında Harb Okulu'ndan mezun olarak ordunun çeşitli kademelerinde görev yaptı. 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısı ile Ankara'ya gelerek TBMM'nin açılmasıyla (23 Nisan 1920) Genel Kurmay Bakanı oldu. Saray tarafından Mustafa Kemal ile birlikte idama mahkûm edildi. Milli Mücadele'ye Batı Cephesi Komutanı olarak katıldı, I. İnönü (11 Ocak 1921) ve 2. İnönü (1 Nisan 1921) zaferleri ile Yunan kuvvetlerini püskürtmeyi başardı. Büyük Taarruz (26 Ağustos 1922) ve Başkomutan Meydan Muharebesi'nin (30 Ağustos 1922) planlarının hazırlanmasında ve icrasında Mustafa Kemal ve Fevzi paşalarla birlikte çalıştı. Savaşın sona Mudanya silah bırakışması görüşmelerinde TBMM hükümetini temsil etti, Dışişleri bakanı olarak Lozan barış görüşmelerini yürüten heyetin başkanlığını yaptı ve 24 Temmuz 1923'de antlaşmayı imzaladı. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte (29 Ekim 1923) ilk başbakan oldu. 25 Ekim 1937'de Atatürk'ün isteği ile başbakanlıktan ayrıldı. Atatürk'ün ölümünden sonra (10 Kasım 1938) cumhurbaşkanı seçildi. 14 Mayıs 1950 seçimlerini CHP'nin kaybetmesi üzerine cumhurbaşkanlığından istifa etti. 27 Mayıs 1960 devriminden sonra

günkü Dörtyol Mevkii) yolunun kesilmesi üzerine aracından inerek köylülerin dert ve dileklerini dinlemiştir. O dönemde günümüzdeki Afyonkarahisar-İzmir karayolu henüz yapılmadığı için, Mezarlık önünden itibaren Erkmen ve Çakırköy altından geçerek Özdilek Kavşağı'na çıkan yol (Günümüzdeki Erkmen-Çakırköy yolu) Afyonkarahisar-İzmir yolu olarak kullanılmaktadır. Erkmenliler de, köylerinin altından geçen Başbakan'ın aracını Dörtyol mevkiinde durdurmuş ve sevgi gösterilerinde bulunarak, arazi yazımı konusundaki şikayetlerini dile getirmişlerdir. Erkmenlilerin bu hareketi, dönemin yerel gazetelerinde şu satırlarla yer almıştır:

“Başvekil İsmet Paşa Hazretleri Isparta'dan şehrimizi teşrif ettikleri esnada yola tesadüf eden köy ve kasabalar halkı büyük tezahurlar yapmışlardır. Bu cümleden olarak Çakırköy halkı yolda bekçi kulübesini tefriş ederek bir çay hazırlamışlardır. (Erkmen)liler de köylerinin önünde Başvekil Hazretlerini karşılamışlardır. Bu köyden birisi Paşaya karşı olan hissiyatını şu şekilde ifade etmiştir: (Allah gediğinde daim eylesin!)

Her iki köyde dertlerini soran başvekillerine umumi tabir yapılmadığı halde yalnız kendileri gibi bir kısım köylerde vaktile fahiş bir şekilde arazi tabirini yapıldığından bahsetmişler ve hazırladıkları istidayı vermişlerdir.”⁷

kurduğu koalisyon hükümetlerinde başbakan olarak görev aldı. 8 Mayıs 1972'de CHP genel başkanlığından ve milletvekilliğinden istifa etti, eski cumhurbaşkanı sıfatıyla Cumhuriyet Senatosu üyesi oldu. 25 Aralık 1973'de Ankara'da öldü ve Anıtkabir'e defnedildi. (*Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 9. Cilt, s. 5708-5710).

7 “Çakır Köylüler İsmet Paşa Hz.ne Çay İçirdiler”, *Son Haber Gazetesi*, 9 Şubat 933, Sayı 1345, s. 1.

II. MEHMET KAYA'NIN¹ ERKMEN HAKKINDAKİ HATIRATI

Hazırlayan: Uzm. Yusuf İLGAR

Kasabanın yaşayan en büyüğü olarak gelecek nesle ışık tutması açısından Mehmet Kaya'nın bazı hatırat bilgilerini aktarmayı uygun görüyoruz:

Köyün Önceki Yerleşim Yerleri

“Bugünkü yerleşim yerine ilişkin ve Tepecik çevresinde yerleşmeleri: Balıkoğulları, Çavdaroğulları, Kuşoğulları, Memişoğulları, Longarcıoğulları ve diğerleri yirmi yirmi beş aile olarak gelmişler. O zamanki ailelerin her biri on beş ile yirmi kişi imişler. Şafak sökerken geldikleri için yerleşim birimine Erken adını vermişler. Sonradan bu isim “Erkmen” adına dönüşmüş. Erk, kuvvet; men veya man adam anlamına gelen “kuvvetli adam”. Köyün o zamanki hali “Arazi dağ ve ova olarak hayvan otlatmaya müsait, meşe ve çam ağaçları ile kaplı , gelenler göçebe olarak hayvancılıkla geçinen kişiler. Kestane ağaçları da var. Ama ne zaman dikildiğine ait anılar yok. Başlarında Osman olduğu söylenen birisi varmış. Bayram Ateşi Tepesi ile Çimenlik arasındaki Karatepe'ye doğru uzanan dereye Osmanoğlu'nun dere denir.”

Çeyiz Kağnısı, çeyiz sandığı ve çeyiz odası süsleri, öküzlerin boynuzlarının peşkir çevre ve çanlarla süslenmesi:

“Çeyiz Odası: Gelin kız eşyalarının duvarlara takılarak misafirlere gösterilen oda. Burada kadınlar kendi aralarında eğlenirler.

Davul ve zurnacı Pazar günü oğlan ve kız evlerinin önünde görev yapar, her iki evin dış kapı damlarının üzerine Türk bayrağı dikilir.

Pazar gününden itibaren oğlan ve kız evleri gelen misafirlerine Perşembe gününe kadar yemek verirler.

Salı günü Kız Hamamı: şehirde bir hamamcı ile anlaşılır. Bütün köy kadınları hamama davetlidir. Parasını oğlanevi verir. Hamama gitmeden köy kadınları ve gelin ve sağdıçları ellerinde Türk bayrakları olduğu halde köy içinde dolaşırlar. Düğünler sonbaharda yapıldığı için sıırıkların ucuna ayva ve elma takarlar. Bu dolaşma davul ve zurna ile yapılır. Çocuklar da bunları taşla vurarak almaya çalışırlar.

Düğünlerde kız evlerinde eğlence tertiplenir, oyunlar oynanır, türküler söylenir. Aklımda kalan bir oyun türküsü şöyledir:

1 Mehmet Kaya biyografisi hakkında bk. Yusuf İlgar, “Erkmen'de Eğitim-Öğretim”, *Her Yönüyle Erkmen*, Afyon 2008, s. 200.

*Cici papucum cici
Bastığım çimen ucu
Bir yiğidin kazancı
En gücü benim uçu*

*Hadi gülüm ney, ney
Hadi canım ney, ney*

*Çıkdım iğdenin dalına
Dal kırılıverdi aman aman
Oturdum yarin dizine
Yar bayılıverdi aman aman
Ey gülümün şişesi aman aman
Ciğerimin köşesi aman aman"².*

Erkmen Dağlarında Olan Hayvanlar

Erkmen çevresinde önceden var olan toy, yaban kazı, yaban ördeği, angıt, kız kuzu, keklık, boz keklık, kınalı keklık, kara ve alaca sığırcık, kurt, tilki, tavşan, kirpi, tazı, kupay, taraklı kuş, kokarca, tarla bildircını, cici don kuşu, torbacı kuş³, gibi hayvanlar şimdi bilinçsiz avcılar yüzünden yok oldular. Erkmen yakınından geçen akarçay ıslah edilirken balık yuvaları da yok edildi. Burada 7-8 kg. ağırlığındaki balıklar tutulurdu. Söğüt dallarından yapılan karakovan arıcılığı da artık yapılmamaktadır. Eski kışlarda köye kadar inen kurtlar ne bulursa (at, eşek, tavuk vs.) yer giderdi.

Fakirliğin Bir Ölçüsü:

1944'lü yıllarda 163 çocuktan 157'si nalın (takunya), 3'ü kara yemeni, 3'ü de kabaralı kundura giyerdi.

Milli Mücadele:

Köyün üst kısmındaki Hisarlık mevkiinde iki yüz atlı ile karargah kurulmuştur. Yarbay Ömer Lütfi bey ile Yarbay Arif Bey birlik beraberlik içerisinde bulunarak düşmana karşı hazırlık etmişlerdir. Arif Bey iki yüz atlı süvarisiyle İzmir İstasyonu yolunda yürüyerek Yunanlılara karşı gövde gösterisinde bulunmuşlardır.

İşgal sırasında Yunan askeri köyde istediği yiyeceği, hayvanı alıyordu. Milli Mücadeleye katılmayan erkekler Yunanlılar tarafından angarya olarak Erkmen'deki Karatepeye götürülerek siper kazdırılmıştır.

Köyde Şapkalı Çeşme'nin batı tarafında Hüseyin Boztaş'ı Yunanlılar vuruyor. İhtiyar bir kadın cenazeyi kağnyaya koyup köye getiriyor.

2 Buraya kadar olan kısım, Mehmet kaya tarafından yazılmış, diğer kısımlar hatıraları dinleyen Yusuf İlgar tarafından kaleme alınmıştır.

3 Söğüt dallarına ip yumağı-torba şeklinde yuva yaparlardı.(Mehmet Kaya).

Erkmen'de Arapların⁴ köy odası İngilizler tarafından silah deposu olarak kullanılmıştır. Arif Bey'in maiyetinden ve köyün gençlerinden bazıları odanın bacasından urganla içeri girerek silah ve cephaneyi geri alıyordular.

Balıkoğlu İsmail Muttalıp'tan köye gelirken yolda bir Ermeni'nin Türkler tarafından dövüldüğünü görüyor. Olaya müdahale eden İsmail, Ermeni olan kişiyi daha fazla hırpalanmasından kurtarmış. Yunanlıların Afyonkarahisar'ı ikinci işgalleri sırasında İsmail'i yakalayıp götürmüşler. İsmail'in parmağındaki altın yüzüğü almak için kesmeğe kalmış Yunan askeri. Tam parmağı kesecekleri anda birisi müdahale ederek kestirmemiş. İsmail'in parmağının kesilmesini önleyen kişi, dövülmekten İsmail tarafından kurtarılan Ermeni imiş.

Köyde yüz otuz okkalı Hacı İbiş (Atsız) lakaplı birisi vardı. Eşkîya tipli birisi idi. Yunan işgalinden bir müddet önce Rum ve Ermenilere karşı mücadele etmiş. Cenazesi için özel tabut yapılmış, omuzda götürülmesi zor olduğundan kağıyla cenazesi mezara götürülmüştür.

Muhtelif Cephelere Katılanlar:

Hüseyin Aladağ: Topçu olarak askerlik yapan Hüseyin Aladağ, Galiçya, Kanak Savaşı'nda İngilizlere esir düşmüş, esaret dönüşünde Milli Mücadele'ye katılmış, Sakarya Savaşı'nda ve Güzelim Dağı'nda topçu çavuşu olarak savaşmıştır. Büyük Taarruz'da İzmir'e kadar Yunanı kovalayanlar içerisinde o da vardır.

Süleyman Ünver: Çanakkale'de dizinden şarapnel ile yaralanmıştır.

Bayram Demir: I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de asker olarak bulunmuş, Kurtuluş savaşı'na da katılmıştır.

Seydi Çavuş: Balkan Savaşı'nda Bulgarlara karşı Ağır makineli tüfekçi olarak askerlik yapmıştır. Bulgarlara esir düşmüş, fırsat bularak kaçmış, üç gün geceleri yol almış, gündüzleri gizlenmiş, ot yiyerek açlığını gidermiş.

Bayram Demir: Topçu çavuşu olarak Çanakkale'de savaşmış, kendisi attığı bir topla düşman gemisini vurduğunu nakletmiş.

Ömer Demir: Ridaniye, Süleymaniye Kütü'l-Ammâre cephelerinde bulunmuştur.

İbrahim Taş: 1916-17 yıllarında Yemen'de askerlik yapmış olup lakâbı cızı idi.

Bulaşıcı Hastalıklar:

Erkmen kasabası kuzeyinde Gecek tarafından gelen akarçay, Gazlıgöl tarafından gelen sarı su vardır. Köy halkına bu sarı sudan sıtma hastalığı bulaşıyor. Sıtmadan dolayı kişinin karnı şişmesine karşılık ayakları zayıflıyor. Bu hastalıktan dolayı hasta olan kişi için "karnı küp gibi, bacakları çöp gibi" tabiri yaygın olarak söylenmiştir.

⁴ Aynı köyden Muzaffer oğlu Bekir Bayram (1970) ile 07.07.2008 tarihli görüşmemizde, dedesinden duyduğuna göre Dokuzların Odası silah deposu olarak kullanılmıştır.

1930-1950'li yıllarda bit o kadar fazlaydı ki her evde, herkesde vardı. Bit yavşak demektir. Karabit denince bitin her yeri sardığı anlaşılmaktadır.

Eski Kışlar:

1950 yılına kadar kış ayları çok şiddetli geçerdi. 70-80 cm. yüksekliğinde kar olurdu. Damlar birkaç sefer kürünürdü. Karla birlikte yağmur yağış oranı da büyüktü. Rüzgarın tesiriyle göğe çıkan küçük hayvancıklar yağmurla tekrar yere inerdi. Gökten sanki kurbağa yağardı.

Köyün Ali Adlı Sınır Evleri:

Doğuda Vara Ali,
Batıda Çanak Ali,
Güneyde Dirgen Ali,
Kuzeyde Kodalın Ali,

Tepecik'te Ali Onbaşı diye hudut belirtilmiştir. Köyde bu kişilerin evlerinden sonra ev yoktu.

Köyden ev başına, imama yıllık olarak çiftçi iki teneke buğday, çiftçi olmayan bir teneke buğday, ayrıca her perşembe bir hediye verirdi.

1930'lu yıllarda bayramlarda Çürük Kaya yahut Bayram Ateşi tepesine içine madeni para konmuş eski bir desti hedef olarak konulur, Tepecik'teki odanın yanından silahla desti vurulmaya çalışılırdı. Destiyi vuran içerisindeki parayı alırdı.

Yine bayramlarda ak dağıtma yapılırdı. Sağımı olan inek, manda sahipleri komşularına çömlek ve sair bir kapla yoğurt çalsın, sütlaş yapsın diye süt ikram ederlerdi. Bu olaya ak dağıtma denirdi. Diğer taraftan bayramlarda güreş yapılır, Yukarı Mahalle halkı ile Aşağı Mahalle halkı birbirlerine yemek ikram ederlerdi.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

A) Afyonkarahisar Şer'îye Sicilleri (AŞS) Milli Kütüphane Arşivi:

Defter nr. 497, 499, 503, 510, 520, 521, 532, 546, 547, 548, 549, 551, 553, 557, 569, 575, 576, 577, 580, 581, 582, 583, 588, 591, 592, 596, 597, 601, 602, 604, 605, 607, 610, 621, 622, 623, 625, 628, 630, 640, 649, 650, 652.

B) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

EV., nr. 13512, 13609, 14849.

C) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA):

VGMA, Defter, nr. 557, 581/2, 1108, 1111, 1112, 1113, 1115, 2229, 2342.

II. YAZMA ESERLER

SENCER, Bekir Sıtkı, *Tevârih-i Vâfiyât Vakâyi-i Sâire*, AGAPK, yazma nr. 13924.
Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri.

III. TEZLER

BULDUK, Üçler, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.

DAŞDEMİR, Latif, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

ŞAHİN; Meral, *576 Numaralı Karahisar-ı Sahib Şer'îye Siciline Göre Afyon(1848-1851)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Afyon-2001.

TİRYAKIOĞLU KAZAK, Zübeyde *XIX. Yüzyıl İlk Yarısında Şer'îye Sicillerine Göre Karahisar-ı Sahib Sancağı*, Gazi Üniversitesi Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

YÜRÜRGEN, Şöhret, *Erkmen Ağzı*, AKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Lisans Tezi, Afyon 2003.

IV. BASMA ESERLER

KİTAPLAR:

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Ankara 1993.

Afyon İl Yıllığı 1997, (Yay. Haz. UÇANKUŞ Hasan Tahsin, YAŞAYACAK Recep,

Afyonkarahisar Mutfağı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı, Yayın No:10, Ankara 2001.

AKBAY Cemal, "Afyon Muharebesi'nde 27 Ağustos Harekâtı", *Büyük Taarruz 70. Yıl Armağanı*, Genelkurmay Başkanlığı Yayın No: '97/52, Ankara 1992.

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1978.

- ARDOS, A., 1978. Afyonkarahisar Bölgesinin Jeomorfoloji. İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No: 7, İstanbul.
- ÂŞIK PAŞAOĞLU Taribi, (Haz. Atsız), İstanbul 1992.
- ATABEK, Ömer Fevzi, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Hz.Yrd Doç. Dr. Turan Akkoyun, Afyon, 1997.
- Atatürk'ün Söylev Demeçleri I (1919-1938)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1997.
- ATEŞ Süleyman, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, İstanbul 1985.
- AVCIOĞLU, Doğan, *Milli Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e*, İstanbul 1974.
- AYGEN, Mehmet S.-TUNCA, Ahmet- SARLIK, Ahmet Büyük Zafere Doğru, Afyon t.y.
- AYTUĞ, Prof. Dr. Cemal Nadi; ALAÇAM, Prof. Dr. Erol; GÖRGÜL, Prof. Dr. Sacit; *Sığır Hastalıkları*, İstanbul 1989.
- BAŞGÖZ, İlhan *Türk Bilmeceleri*, C.I-II, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1993.
- BAŞKAN Seyfi, *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, Ankara 1984.
- BATMAZ, Yrd. Doç. Dr. Hasan; *İç Hastalıkları Ders Notları II*, Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Bursa 1981.
- BELEN Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1973.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul 1957.
- BOZ, Yrd. Doç. Dr. Erdoğan; *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*, Gazikitebevi Yayınları, Ankara, 2006, (2. baskı).
- BRAUN-Blanquet, J., (1932)(Trans. G. D. Fuller and H. S. Conard) *Plant Sociology ; The study of plant communities*. Pp 438 London : Mc Graw-Hill.
- BOR, N.L., (1968). *Flora of Iraq*, Vol. IX Baghdad.
- BURAN, Ahmet, *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara, 1996.
- CAHEN, Claude, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, (çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediylidiz), İstanbul 1988.
- CEYHAN Süleyman, ŞENŞAŞTIMOĞLU Hüseyin), Afyon Valiliği Yayını, İstanbul 1968.
- DAVİS, P. H.,(ed.) (1965-1988). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vols. I-X* Edinburgh Univ. Press.
- DEVELLİOĞLU, Ferit *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 14. baskı Ankara 1997.
- Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Afyon*, T.C. başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.
- D.S.İ. Erkmen Göleti Raporu.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi*, IX, (Hzl. Mümin Çevik vd.), İstanbul 1984.
- GAUSSEN, H., (1954). *Theories et classification des climates et microclimats*. VIII Cong. Intern. Bot., Paris 125-130.
- GÖKA, Şenol, *Söz Uçar Yazı Kalır*, Ankara 1996.
- GÖKYAY Orhan Şaik, *Dedem Korkut Kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1973.
- GÖNÇER, Süleyman, *Afyon İli Tarihi*, I, İzmir 1971-II, Afyon 1991.
- GÜNDOĞAN, Mehmet, *Afyon Alimleri ve Evliyalari*, Afyon, I. Bs. 1994.
- GÜNŞOY, Tuncer, *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

GÜRALP, Prof. Dr. Nevzat; *Helminoloji Ders Notları*, Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Bursa 1981 (Teksir).

Hacettepe Üniversitesi, (1998). *Revize Hidrojeolojik Etütler Kapsamında Akarçay Havzası Hidrojeolojisi ve Yer- altı Suyu Akım Modeli Projesi 1. ve 2. Ara Rapor*. VII+73 s Ankara.

İMREN, Doç. Dr. Hüseyin: *Evcil Hayvanlarda İç, Deri ve Enfeksiyon Hastalıkları*, Ankara 1983.

JEASCHKE, Gothard, *Türk Kurtuluş Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922*, T.T.K. yayını, Ankara 1989.

KARATAŞ, Turan, *Rüyalarımın Sarışın Buğdayı*, İstanbul, 2001.

KARAZEYBEK, Mustafa; POLAT, Zelkif; İLGAR, Yusuf, *Afyonkarahisar vakıf Eserleri*, I (Merkez), Afyon 2005.

_____, Mustafa; KÜPELİ, Özer; İLGAR, Yusuf, "(Afyonkarahisar'ın) Tarihi ve İdari Gelişimi", *Anılarda Afyonkarahisar*, (hzl. Muzaffer Uyan), Ankara, ty.

KAYGUSUZ, Bezmi Nusret *Bir Roman Gibi*, İzmir 1955.

Köy Hizmetleri Gn. Md., (1994). *Afyon İli Arazi Varlığı*. İl Rapor No: 03, Ankara.

KOCABAŞ, Muammer *İşgal ve Direniş: (Emirdağ 1919-1921)*, İstanbul, t.y.

KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi*, T.T.K. yayını, Ankara 1983.

KOÇMAN, A., 1993., Ege Ovalarının İklimi, Ege Üniv. Ede. Fak. Yay. No: 73, İzmir.

KOMİSYON, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, TDK, Ankara, 1996.

KOMİSYON, *Derleme Sözlüğü* 12.C, TDK Yay., Ankara, 1963-1979.

KOMİSYON, *Tarama Sözlüğü*, III, 2 baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

KOMİSYON, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005

KUTAY, Cemal, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. Ankara 1973.

METİN, S., Genç, Ş. ve Bulut, V., 1987. Afyon ve Yakın Dolayının Jeolojisi, M.T.A. Yay., Ankara.

MİSİROĞLU, Kadir, *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahitler*, İstanbul 1974.

M.T.A., (1996). *Türkiye Jeotermal Enerjileri*, Ankara.

NASRATTİNOĞLU, İrfan Ünver, *Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar*, Afyon, 1971.

_____, İrfan Ünver, *Afyonkarahisar Folklor-Edebiyat-Tarih Araştırmaları*, Afyonkarahisar, 2003.

OKAY Şenay Sezen-OKAY M. Vedat, *Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*, İstanbul 1986.

OKTAY, Afşin – BAĞLUM, Kemal, *Biyografiler Ansiklopedisi*, Ankara, 1959.

ONAY, Ahmet Talât, *Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i*, hz. Prof. Dr. Cemal Kurnaz, Akçağ yay., Ankara, 1996.

ÖKTÜ, G. Kara, İ. ve Önder, İ., 1997. *Afyon İlinde Yer Alan Ömer – Gecek – Uyuz Hamamı ve Gazlıgöl Jeotermal Enerji Sahalarının Detay Etüdü*, M.T.A. Enerji Ham. Etüt ve Arama Dairesi, Ankara.

ÖRNEK Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1629, Ankara 2000.

ÖZHAN Mevlüt, *Türk Cumhuriyetlerinde Çocuk Oyunları*, Ankara 1997.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Büyük Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Ankara 1973.

ÖZTÜRK Kazım, *Atatürk'ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1183 Atatürk Dizisi/30, Ankara 1992.

PEHLİVAN Hülya, *Oyun ve Öğrenme*, Ankara 2005.

SARI, Yrd. Doç. Dr. Mehmet, *Afyonkarahisar Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Makaleler*, AKÜ Yay., Afyon, 2003.

_____, Mehmet, *Osmanlıca Örnek Metinlerle Edebiyat Araştırmaları*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 2007.

_____, Mehmet, *Şiir Diliyle Afyonkarahisar*, AKÜ Yay., Afyon, 1998.

SELEK, Sebahattin, *Anadolu İhtilali*, I, 1987 İstanbul, 8. baskı.

SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fetih, Selçuklular Dönemi*, Ankara 1993.

Şehitlerimiz Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarb, Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik, (Haz. Milli Savunma Bakanlığı Personel Daire Başkanlığı Arşiv Müdürlüğü), I., Ankara 1998.

ŞEMSETTİN SÂMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, 6. baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.

T. C. Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Gn. Md., (D.M.İ.), (1990). *Meteoroloji Bülteni*. Araştırma ve Bilgi İşlem Dairesi Bşk. Ankara.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993.

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul, 1977.

Türk İstiklâl Harbi-Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, 3. baskı, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, 1999 Ankara.

TÜRKER, E. Ulutürk, Y, Yıldız, A, Bağcı, M, Erdem, A, Dumlupınar, İ, 2008. *Afyonkarahisar'da Alternatif Jeotermal Alanlar Ve Mevcut Jeotermal Alanların Geliştirilebilirliği: Ön Çalışma, Termal ve Maden Suları Konferansı Bildiriler Kitabı*, 24-25 Nisan 2008, Afyonkarahisar.

Türk İstiklâl Harbi II. Cilt Batı Cephesi 6 ncı Kısım 2 nci Kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Genelkurmay Başkanlığı Yayın Numarası: '95/3, Ankara 1995.

ULAŞ, Dr. Hanifi; *Koyun Hastalıkları*, İstanbul 1971.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988.

YAZICIOĞLU, H. Fikri, *Afyon Evliyalari ve İlim Adamlari*, Afyon, 1969.

_____, H. Fikri, *Afyonkarahisar Atasözleri ve Tarihçeleri*, Afyon, 1981.

YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Özer, 1999. *Afyon ve Çevresinin İklim Özellikleri*, Afyon Kocatepe Üniv. Basımevi, Afyon.

YÜKSEL İbrahim-YAŞAYACAK Recep, *Afyonkarahisar Halk Bilimi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayın No:14, Ankara 2003.

ZOHARY, M., (1973). *Geobotanical Foundations of the Middle East*. Vol I-II Stuttgart.

B) ANSİKLOPEDİLER ve LÜGATLAR:

IŞIK, İhsan, *Resimli ve Metin Örnekli Türk Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, C. 3, Ankara, 2006.

KOMİSYON, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C. 2, 5, 6, 19, İstanbul 1971, 1986.

KOMİSYON, *Türk Ansiklopedisi*, C. 20, Ankara 1972.

C) MAKALELER ve GAZETE HABERLERİ:

“1. Amatör Kümenin Hemen Ardından”, *Türkeli Gazetesi*, 1 Şubat 1989, Sayı 8660, s. 4.

“1. Amatör Kümenin Yeni Takımları Belli Oldu”, *Zafer Gazetesi*, 7 Temmuz 1990, Sayı 323.

“2. Amatör Kümede Perde Kapandı”, *Zafer Gazetesi*, 21 Haziran 1994, Sayı 529, s. 4.

“2. Amatör Kümenin Ardından” *Zafer Gazetesi*, 24 Haziran 1994, Sayı 1532, s. 4.

“12 Köy Kasaba Oluyor”, *Türkeli Gazetesi*, 11 Kasım 1991, Sayı 9513.

“Afyon 1. Amatör Kümede Gruplandırma Yapıldı”, *Türkeli Gazetesi*, 18 Temmuz 1986, Sayı 7879, s. 4.

“Başbakanımız Gitti” *Türkeli Gazetesi*, 2 Haziran 1965, Sayı 1398, s. 1.

“Başbakanımız Sayın Suat Hayri Ürgüplü Şehrimizi Ziyaret Etiler” *Çevre Mecmuası*, 7 Haziran 1965, Sayı 15, s. 5.

“Çakır Köylüler İsmet Paşa Hz.ne Çay İçirdiler”, *Son Haber Gazetesi*, 9 Şubat 933, Sayı 1345, s. 1.

“Erkmen Köyü Sulama Tesisleri Dün İşletmeye Açıldı”, *Güven Gazetesi*, 15 Temmuz 1963, Sayı 2997, s. 1.;

“Erkmen Köyü Sulama Tesisleri Merasimle İşletmeye Açıldı”, *Gençliğin Sesi Gazetesi*, 15 Temmuz 1963, Sayı 2425, s. 1.

“Erkmen Köyünde Vişne Bayramı Dün Şenlikle Kutlandı”, *Sebat Gazetesi*, 15 Temmuz 1963, Sayı 1298, s. 1.

“Erkmen Köyünde Vişne Bayramı Yapılacak, Köy Halkı Vali'nin Desteğini İstiyorlar” *Kocatepe Gazetesi*, 21 Haziran 1968, Sayı 864, s. 1.

“Erkmen Spor Futbol Liginden Çekildi”, *Zafer Gazetesi*, 2 Eylül 1989, Sayı 66, s. 4.

“Erkmen'de Vişne Bayramı Yapılmayacak mı?”, *Kocatepe Gazetesi*, 13 Temmuz 1967, Sayı 575, s. 1.

“Erkmen'de Vişne Bayramı”, *Birlik Gazetesi*, 21 Temmuz 1964, Sayı 298, s. 1.

“Filenin Kralı Erkmen Belediyespor”, *Türkeli Gazetesi*, 4 Haziran 2005, Sayı 13589, s. 9.

“Hentbolde Erkmen Spor Şampiyon”, *Türkeli Gzetesi*, 17 Nisan 1986, Sayı 7803, s. 4.

“Erkmen Belediye Olamıyor”, *Zafer Gazetesi*, 24 Mayıs 1991, Sayı 594.

“Uşak ve Afyon'a Bağlı 16 Köyde Belediye Sevinci”, *Kocatepe Gazetesi*, 12 Kasım 1991, Sayı 8066.

30 Ağustos Zaferi, (Haz. Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı), s. 29.

“Kulüplerarası Anadolu Basketbol Şampiyonası'nda Afyon'u İlk Kez Bir Köy Takımı Temsil Etti”, *Beldemiz Afyon Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart 1986, Sayı 5, s.32.

“Salar Gençlik 1. Amatör Ligde”, *Kocatepe Gazetesi*, 14 Haziran 1983, Sayı 5491, s. 4.

“Son Haftada Gol Yağmuru”, *Zafer Gazetesi*, 15 Mart 1995, Sayı 1756, s. 4.

“Şuhut Hisarspor Şampiyon Oldu”, *Türkeli Gazetesi*, 8 Temmuz 1986, Sayı 7870, s. 4.

“Türkiye ve Afyon'da Vişne Üretimi ve Pazarlaması” [www.afyontarim.gov.tr /yapi/default.asp?sayfa=htm](http://www.afyontarim.gov.tr/yapi/default.asp?sayfa=htm).

“Vali İmtihan Verdi”, *Türkeli Gazetesi (Afyonkarahisar)*, Sayı 1400, 4 Haziran 1965, s. 1-2.

“Vali İmtihan Verdi”, *Türkeli Gazetesi*, 4 Haziran 1965, Sayı 1400, s 1-2.

“Vişne Bayramı Sönük Geçti”, *Kocatepe Gazetesi*, 4 Temmuz 1966, Sayı 259, s.1.

“Vişne Bayramı Yapılmıyor”, *Türkeli Gazetesi*, 20 Temmuz 1968, Sayı 2357, s. 1.

“Vişne Bayramı” *Türkeli Gazetesi*, 6 Temmuz 1966, Sayı 1731, s.1.

“Vişne Bayramı”, *Türkeli Gazetesi*, 13 Temmuz 1965, Sayı 1432, s. 1.

“Vişne Müsabakası”, *Türkeli Gazetesi*, 21 Temmuz 1964, Sayı 1135, s. 1.

- “Yıldız Bayanlar Voleybol Ligi”, *Türkeli Gazetesi*, 11 Nisan 1986, Sayı 7798, s. 4.
- “Yeni Oyunlar Yetenek Köreltiyor”, *Milliyet Gazetesi*, 1 Haziran 2008, Sayı 21871, s. 3.
- 1593 Sayılı Umumi Hıfzısihha Kanunu Madde 223
- AKCÜRE, Ülkü, “Kurtuluş Savaşı’nda Afyon-Karahisar-ı Sahib Kuvay-ı Milliyesi”, *Zafer (Afyon)*, 28-30 Mart 1995.
- AKMAN, Y. and Daget, P., (1971). Quelques aspects synoptiques des climates de la Turquie. *Bull. Soc. Lang. Geogr.* 5(3).
- ARAL Nermin, “Çocuk Gelişiminde Oyunun Önemi”, *Çağdaş Eğitim*, Sayı 265, Ankara 2000, s.15.
- ARCA, Halil, “Afyonkarahisar Çocuk Oyunları”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s. 245-250.
- ARSOY, Nihal, “Afyonkarahisar Kanaviçe İşlemeleri Üzerinde İncelemeler”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* 13-14 Nisan 2000, s. 268-283.
- _____, Nihal, “Afyonkarahisar’da Günümüzde Yapılan Ahşap El Sanatları”, *VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 10-11 Ekim 2002, s. 489-498.
- BAYRAKTAR, İbrahim, “Bayram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul 1992, s. 259.
- BEKTAŞOĞLU, Mustafa, “Ailede Çocuk Eğitimi”, www.kosederneği.com/modules/icontent/index.php?page=89 (25.12.2007)
- BIYIKOĞLU M. Ağâh, “Afyon Gezекleri”, *Anadolu’nun Kilidi Afyon*, T.C. Afyon Valiliği Yayın No: 21, Afyon 2004, s. 428-430.
- BOZ, Yrd. Doç. Dr. Erdoğan, “Afyon ve Yöresi Ağızları Ses Bilgisi”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* 13-14 Nisan 2000, İstanbul, 2001, s.284-296.
- _____, Erdoğan, “*Afyon ve Yöresi Ağızlarında Ünlüler*” Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Afyon 2000, c.II, S.I, s.50-57.
- CANTAŞ H., “Vişne Bayramını Kutladık”, *Çevre Mecmuası*, 19 Temmuz 1965, Sayı: 19, s. 9.
- ÇALIŞKAN, Süleyman, “Afyon İlinde Açılan İkinci Halk Eğitimi Semineri Erken Köyü Grubu Raporu”, *Gençliğin Sesi (Afyon)*, Sayı: 2391, 06.06.1963; Sayı: 2388, 03.06.1963.
- DAŞDEMİR Lâtif, “Cumhuriyet Döneminde Afyonkarahisar”, *Afyonkarahisar Kütüğü Cilt I*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları Yayın No 35, Afyon 2001, s. 149-178.
- EMBERGER, L., (1952). Sur le quotient pluviothermique. *C. R. Acad. Sci.* 234: 2508-2510.
- EMECEN, Feridin “Afyonkarahisar”, *TDVİA*, İstanbul, s. 444.
- ERAVCI, H. Mustafa, “Osmanlı Dönemi Afyonkarahisar Kazası Tekke ve Zâviyeleri”, *VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu* 18-20 Nisan 2005, Ankara 2007, s. 65-75.
- GÜLSEVİN, Güner, “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde, 3. Kişi İyelik Ekinin Kullanılışı”, *Türk Dili*, S. 466, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara, 1990.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 14, İstanbul 1996, s. 382.
- İLGAR, Yusuf, “Milli Mücadele Döneminde Afyonkarahisar’da Yunan Mezalimi”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (Afyonkarahisar13-14 Nisan 2000)*, İstanbul t.y., s. 372-404.
- KARAZEYBEK, Mustafa, “Afyonkarahisar’da Zâviyeler”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, I, AKÜ Yayınları, Afyon 2001, s. 415-426.

- _____, Mustafa, “Osmanlılar Döneminde İdarî Yapı”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, I, AKÜ Yayınları, Afyon 2001, s. 185-210.
- _____, Mustafa, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması ve Afyonkarahisar’da Tanzimat’tan Sonra Atanan İlk Köy Muhtarları”, *Taşpınar [Afyonkarahisar]*, nr. 3, kışım 2001, s. 38.
- _____, M. “Afyonkarahisak Çevresi Flora ve Vejetasyonu” *Afyonkarahisak Kütüğü*, I., Afyon 2001, s. 49-60,
- KARGIOĞLU, M., (1998). İç Batı-Anadolu’da İki Birlik. *XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi*. 7-10 Eylül 1998, 1: 16-29, Samsun.
- KAYAYERLİ, Müjdat, “Afyonkarahisar’da Kullanılan Lâkaplar ve Sülâle Adları”, *3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon Belediyesi Yayınları: 6, Afyon 1994, s. 269-279.
- KAYMAZ, Zeki, “Afyonkarahisar Atasözleri Üzerine Bir İnceleme”, *VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon, 2002, s. 185-206.
- KESKİN, Ali Türk, “Örnek Köy”, *Sebat Gazetesi*, 16 Temmuz 1963, Sayı 1299. *Kocatepe Gazetesi*, 20 Temmuz 1966, Sayı 273, s. 3.
- KÜPELİ, Özer, “Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, I, Afyon 2000, s. 181-183.
- MURATOĞLU, Ali İhsan, “Bolvadin’den Atasözleri”, *TFA*, C. 14, S. 282, Ocak 1973, s. 6540.
- İPLİKÇİOĞLU, Niyazi, “Milli Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü”, *3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon 1994, s. 91-93.
- ORHONLU, Cengiz, “Sünnet Düğünü”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 11, M.E.B Devlet Kitapları, İstanbul 1979, s. 245.
- ÖNKAL, Ahmet – BOZKURT, Nebi, “Cami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, VII, İstanbul 1993, s. 46.
- ÖZSOY, Nuri, “1927 yılında Afyon”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (29-30 Eylül 1995), s. 294-298.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “İslâm’da Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 14, İstanbul 1996, s. 388.
- POLAT, Zelkif, “Milli Mücadele Yıllarında Afyonkarahisar”, *Anadolu’nun Kilidi Afyon*, Afyon 2004, s. 113-131,
- SAĞIR; Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler” *TDAY (Belleten) 1995*, TDK yay., Ankara, 1997.
- SAĞIŞ Abdullah, “Afyon’da Sportif Çalışmalar”, *Beldemiz Afyon Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 1985, Sayı 3, s. 32.
- SARI, Yrd. Doç. Dr. Mehmet, “Afyonkarahisarlı Alimler, Şairler ve Yazarlar”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 2, AKÜ Yay., Afyon 2001, s. 3-32.
- _____, Mehmet, “Çizmecizade Osman Özkişi’nin Şiirlerinde Hiciv ve Mizah”, *Türk Kültürü*, Sayı: 466, Yıl: XL, Şubat 2002, s. 81.
- _____, Mehmet, “Çizmecizade Osman Raşid ve Lügat Manzumesi”, *Osmanlı Örnek Metinlerde Edebiyat Araştırmaları*, Ankara 2007, s. 125.
- _____, Mehmet, “Dünden Bugüne Afyonkarahisar Edebiyatı”, *Anadolu’nun Kilidi Afyon*, Afyon Valiliği Yay., No: 21, Afyon, 2004.

_____, Mehmet, “Şâir Vehbi Çizmecizâde ve Afyon Yangın Destanı”, *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.1, Mart 1999, s. 251.

SÖNMEZ, Özlem (Hızl), “Eğitimciler Eğitimi Tartıştı”, www.egitimkilavuzu.com/io/index.php?option=com_fireboard&func=view&id=41&catid=92&Itemid=52 (01.01.2008)

TAŞPINAR M. Ünal, “Vişne Bayramı”, *Sebat Gazetesi*, 17 Temmuz 1963, Sayı 1300, s. 3.

TEKİN, Talat, “Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine” *Genel Dilbilim Dergisi*, S.7-8, Ankara, 1980, s.10-17

TONYUKUK, “Aşık Oyunu”, www.tonyukuk.net/gelengiden/054-haziran-04.html

TOPBAŞ, Ahmet, “Erkmen Kasabası Toponimleri (Yer Adları)” *Beldemiz Afyon Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart 1994, Sayı 34, s. 44.

TUTİN, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., et al., (1964-1980). *Flora Europea*. Vol. I-V Cambridge.

USLU, S., (1958). Kurak zamanların tespitinde esas olarak kullanılan klima-diagram. İ. Ü. Orman Fak. Der. 8(2) : 95-104.

ÜYÜMEZ, Mevlüt, “Günümüzde Afyonkarahisar Ölü Gömme Kültürü”, *VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon Belediyesi Yayınları: 10, Ankara-2003, s. 273-292.

VURAL, M., Ekim, T., İlarıslan, R. ve ark., (1985). Afyon Başkomutan Tarihi Milli Parkı Vejetasyonu. *Doğa Bilim Dergisi* A2, 9, 2, 363-387.

W. Björkman, “Şehid”, *İslam Ansiklopedisi*, 11, MEB. Yayını, İstanbul 1979, s. 390.

WALTER, H., (1955). Die Klima-Diagramme als Mittel zur Beurteilung der Klimaverhältnisse für ökologische, vegetationskundliche und landwirtschaftliche Zwecke. *Ber. dt. bot. Ges.* 68 : 331-334.

WENSINCK, A. J., “Hitân”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 5-I, Devlet Kitapları, İstanbul , s. 543.

YALDIZKAYA, Ömer Faruk, “Emirdağ’da Lâkaplar Üzerine Bir Araştırma”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon Belediyesi Yayınları: 9, s. 176-189.

YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Özer, “Afyon İli Genel Coğrafya Özellikleri”, *Anadolu’nun Kiliidi Afyon*, Afyon 2004, s. 3-32.

YÜKSEL, İbrahim-YAŞAYACAK Recep, *Afyonkarahisar Halk Bilimi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayın No: 14, Ankara 2003, s. 233.

YÜKSEL, İbrahim, “Bir Mezarda Üç Şair (Adanalı Ziya, Çizmecioğlu Vehbî, Ali Türk Keskin)”, *VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları: 12, Ankara 2007, s. 379-380.

_____, İbrahim, “Erkmen Köyünde Bayram Geleneği”, *Kocatepe Gazetesi*, 2 Eylül 1985, Sayı 6163, s. 1.

_____, İbrahim, “Belediye’ye Hücum”, *Zafer Gazetesi*, 24 Mayıs 1991, Sayı 594.

_____, İbrahim, “Şenol’un Namı Yürüdü.” *Zafer Gazetesi*, 9 Haziran 1992, Sayı 914.

V. SÜRELİ YAYINLAR

AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Beldemiz Dergisi. (Afyonkarahisar).

Belleten

Birlik Gazetesi (Afyonkarahisar).

Çevre Mecmuası (Afyonkarahisar).

Doğa Bilim Dergisi.

Gençliğin Sesi (Afyonkarahisar).

Genel Dilbilim Dergisi
 Güven Gazetesi (Afyonkarahisar).
 Hüdavendigar Vilayeti Salname-i Resmîyesi, , def'a: 34, Bursa H. 1325.
 İ. Ü. Orman Fak. Dergisi.
 Kocatepe Gazetesi. (Afyonkarahisar).
 Milliyet Gazetesi
 Resmi Gazete, Sayı: 21043, Kasım 1991.
 Sebat Gazetesi. (Afyonkarahisar).
 Son Haber Gazetesi
 Taşpınar (Afyonkarahisar).
 Türk Kültürü
 Türkeli Gazetesi. (Afyonkarahisar).
 Zafer Gazetesi (Afyonkarahisar).

VI. MÜLAKATLAR

ARI, Arif, 1954 doğumlu.
 ARI, Osman, 1942 doğumlu, ilkokul mezunu.
 ASLAN, Adem, 1956 doğumlu, üniversite mezunu (05.01.2008).
 ASLANTAŞ, Hasan, 1955 doğumlu, ilkokul mezunu (26.01.2008).
 ASLANTAŞ, Eyüp, 1937 doğumlu, ilkokul mezunu (26.01.2008).
 ASLANTAŞ, Nazmiye, (26.01.2008).
 ASLANTAŞ, Hacer, 1957 doğumlu, okur-yazar değil (26.01.2008).
 ASLANTAŞ, Nazmiye, 1938 doğumlu, okur-yazar (26.01.2008).
 BALIK, Sabri, 1974 doğumlu, meslek yüksek okulu mezunu (07.01.2008).
 BAYEZİT, Mevlüt, 02.02.1969 doğumlu, görüşme tarihi 26.01.2007 .
 BAYRAM, Emine, 1942, doğumlu.
 BAYRAM, Fatma, 1954, doğumlu.
 BAYRAM, Bekir, 1970 doğumlu, üniversite mezunu, (05.01.2008).
 BAYRAM, Nurettin, 1947 doğumlu, ilkokul mezunu, (06.01.2008).
 BAYRAM, Osman, 1970 doğumlu, lise mezunu (07.01.2008).
 ÇAVDAR, Sevim, 1957, doğumlu
 DEMİR, Dudu, 1934 doğumlu, okur-yazar değil (10.01.2008).
 DEMİR, Melek, 1958 doğumlu, ortaokul mezunu (10.01.2008).
 ELMAS, Salim, 1949 doğumlu, emekli öğretmen.
 ELMAS, Sinan, 1977 doğumlu, lise mezunu, (02.01.2008).
 ELMAS, Nuriye, 1943 doğumlu, okur-yazar değil (21.01.2008).
 EROL, Yaşar, 1944 doğumlu, ilkokul mezunu. (17.01.2008).
 EROL, Şakir, 1944 doğumlu, ilkokul mezunu (17.01.2008).
 ERTÜRK, Kazım, 1936 doğumlu, ilkokul mezunu, (05.01.2008).01.2008).
 GÖNÜL, Şerife, 1947 doğumlu, okur-yazar (15.01.2008).
 KAYA, Mehmet, 1925 doğumlu, emekli öğretmen, ilköğretim müfettişi.
 KOÇ, Abdullah, 1979 doğumlu, lise mezunu (07.01.2008).
 KUŞ, Haşim, 1928 doğumlu, ilkokul mezunu, (25.12.2007).
 KUŞ, Tahsin 1956 doğumlu, 18.05.2008.
 SEÇKİN, Ali 1933 doğumlu, 18.05.2008.
 TAN, Cengiz 1954, doğumlu.

TAŞ, Mevlüt 1977 doğumlu.

TUNA Süleyman, 1928 doğumlu, İlkokul Mezunu (05.01.2008).

TÜRK, Muzaffer, 1949 doğumlu, ortaokul mezunu (02.01.2008).

ÜNVER, Ahmet, 1960 doğumlu, ortaokul mezunu (07.01.2008).

YAVUZ, Feriye, 1960, doğumlu.

VII. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.ayastefanos.org/>.

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87apa%2C_Fatih

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kerman%C5%9Fah>.

<http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/28.php>. www.discoveryturkey.com/kultursanat/halk-gelenek.html.

www.kosedernegi.com/modules/icontent/index.php?page=89 (25.12.2007)

www.kadinhanı.gov.tr/tarih/4kultur.htl (25.12.2007)

www.corum.bel.tr/bpi.asp?caid=468&cid=1244 (26.12.2007)

www.mustafabektasoglu.com/index.php?option=com_content&ask=view&id=17&Itemid=2

www.egitimailforum.com/forums/archive/index.php?t-4629.html

www.ulkumuzturan.com/modules.php?name=Kose-Yazilari&op=viewarticle&artid=270

www.thof.gov.tr/haberler/haber03.htm

www.okuloncesi.org/a/modules.php?name=News&file=article&sid=552 (24.01.2008)

VIII. HARİTA VE PLANLAR

1/25000 ölçekli Afyonkarahisar İl Çevre Düzen Planı.

1/10000 ölçekli Topoğrafya haritası.

IX. RESİMLER

Kaynakça:

Kitaptaki resim no:

Ahmet İLASLI	47-55, 73.
Ahmet SERTESER	35-47.
Ahmet YILDIZ	3, 7, 9, 168.
Arif ÇAVDAR	165.
Erkmen Belediyesi	1, 4-6, 46, 57-59, 62, 78, 80, 131, 132, 140-142, 147-149, 157-161, 166, 167, 169-179, 181, 182, 185, 187, 189.
İbrahim YÜKSEL	60, 61, 74-79, 81-93, 150-156.
Memduh KUŞ	188, 190-192.
Mustafa KARGIOĞLU	10-21, 23, 25-34.
Muzaffer UYAN	183, 184.
Ramazan PINAR	145, 146, 163, 164.
Yusuf İLGAR	2, 22, 24, 56, 63, 67, 70-71, 94-129, 133, 134, 136, 143, 144, 162.
Zelkif POLAT	72.
commons.wikimedia.org	68, 69.
www.suadiye.bel.tr	193.

Editör:

YUSUF İLGAR (yilgar@aku.edu.tr). 1957 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini memleketinde yaptı. 1981 yılında İzmir-Yüksek İslâm Enstitüsü'nden "Afyonkarahisar'da Mevlevilik" adlı lisans teziyle mezun oldu. Ocak 1982 yılında öğretmenliğe başladı. Aydın ve Afyonkarahisar'da ortaöğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 1993 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne (AKÜ) geçti. İki yıl Türk Dili Okutmanlığı yaptıktan sonra 1995 yılında AKÜ Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde Eski Türk Edebiyatı Uzmanı olarak çalışmaya başladı. 1999 yılında AKÜ Merkez Kütüphanesi'ne görevlendirildi. 2000 yılında Afyonkarahisar Araştırmaları'nda görevlendi. 1993 yılında Şerafettin Gerçekçi (Foto Şeref) ile müşterek olarak "Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Afyonkarahisar Sergisi"ni açtı. 1997 yılında AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eski Türk Edebiyatı Anabilim dalında "Afyonkarahisarlı Şâir Ali Feyzî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Türkçe Divânı)" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Çalışmaları, *Türk Kültürü, Taşınar* (Afyon), *Beldemiz* (Afyon), *Afyon Sancak, Afyonpazar* dergileri ile *Türkelî* (Afyon), *Kocatepe* (Afyon), *Odak* (Afyon) gazetelerinde yayımlandı. Uluslararası ve yerel sempozyum ve kongrelere katıldı. AKÜ yayınlarından dört, Afyonkarahisar Valiliği yayınlarından bir eserin hazırlanmasında katkıda bulundu. 2007 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi sitesinde "Atatürk'ün Afyonkarahisar Ziyaretleri" resimleriyle "Afyonkarahisar Resimleri"ni yayımladı. AKÜ Merkez Kütüphanesi'ne beş yüze yakın muhtelif kitap bağışladı.

a. Te'lif Kitaplar

- 1-*Tarih Boyunca Afyon'da Mevlevilik*, Afyon 1985.
- 2-*Tarih İçinde Afyonkarahisar Kaybolan Eserlerimiz*, I, Afyon 1981.
- 3-*Afyonkarahisar'da Mevlevilik*, yy. [İstanbul] 1992.
- 4-*Karahisar-ı Sâhib Sancağı Müftülük Kurumu ve Afyonkarahisar Müftüleri*, İstanbul 1992.
- 5-*Ünitelere Göre İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz*, (Reşit Keskin-Şinasi Erdem ile müşterek) Afyonkarahisar 1993.
- 6-*Afyonkarahisarlı Şair "Şab" İsmail Özalp*, Afyonkarahisar 1993.
- 7-*Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Merkez I*, (Mustafa Karazeybek, Zelkif Polat ile müşterek), Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 2005.
- 8-*Mevlevî Divân Şâiri Semâi Mehmet Çelebi*, (Mehmet Sarı ile müşterek), Afyonkarahisar Belediyesi yayını, Afyonkarahisar 2008.
- 9-*Karahisar-ı Sâhib Sultan Divânî Mevlevihânesi ve Mevlevî Meşhurları*, Afyonkarahisar Belediyesi yayını, Afyonkarahisar 2008.

b. Yayına Hazırlanmasında Katkıda Bulunduğu Kitaplar

- 1-Afyonkarahisar (Tarihçe), (Mustafa Karazeybek-Özer Küpeli ile müşterek), *Anılarda Afyonkarahisar* (hzl. Muzaffer Uyan) Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Ankara ty. [2000]
- 2-*Afyonkarahisar Kütüğü*, (İbrahim Küçük Kurt, Muzaffer Uyan, Mustafa Karazeybek, Latif Daşdemir ile müşterek), I-II, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 2001.
- 3-*Sultan Divânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik*, (Yazarlar: Mehmet Sarı, Mustafa Eravcı, Yusuf İlgar, Mustafa Karazeybek, Latif Daşdemir, M. Ülküer Abi), yayına hazırlayan: Yusuf İlgar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 2002.

